

بررسی مقایسه ای اشعار احمد شاملو و سهراب سپهری بر اساس نظریه ی نقش

گرایی هلیدی و متیسن (۲۰۰۴)

ابراهیم عزتی^۱، مسعود کرمانی کجور^۲

^۱دانشگاه پیام نور واحد رشت، رشت، ایران

^۲دانشگاه پیام نور واحد رشت، رشت، ایران

(نویسنده مسئول)

مسعود کرمانی کجور

چکیده

دستور نقش گرای نظام مند هلیدی یک دستور معنایی است، زیرا زبان را نظامی معنایی قلمداد می کند که از طریق فرانش های اندیشگانی، بینافردی و متنی که در انتخاب های کاربران زبان عینیت می یابد، درک می شود. بنابراین، این دستور به توصیف نظام ها و ساختار های دستور زبان و توضیح این که چرا اینگونه هست، کمک می کند. این دستور یک نظریه ی واژه دستوری است که بر اساس مفهوم انتخاب تنظیم شده است و در آن زبان به عنوان «شبکه ای از گزینه های متصل به هم» ادراک می شود (هلیدی و متیسن، ۲۰۰۴). در این پژوهش سعی بر آن است تا با تکیه بر نظریه ی نقش گرایی هلیدی و متیسن (۲۰۰۴) مجموعه شعر «مرثیه های خاک» احمد شاملو و دو شعر بلند «مسافر» و «صدای پای آب» سهراب سپهری مورد بررسی قرار بگیرد و از این طریق سبک هر شاعر مشخص شود. نتایج این تحقیق نشان داد که در مجموعه شعر سروده های خاک احمد شاملو از تعداد ۲۴۶ فرآیند مشاهده شده، ۵۰ درصد فرآیند مادی، ۳۲/۹۲ درصد فرآیند ربطی، ۸/۹۴ درصد فرآیند ذهنی، ۶/۰۹ درصد فرآیند رفتاری، ۱/۶۲ درصد فرآیند گفتاری و ۰/۴۰ درصد فرآیند وجودی بود که بیشترین فراوانی مشاهده شده مربوط به فرآیندهای مادی و کمترین مورد مربوط به فرآیندهای وجودی بود. در دو شعر کوتاه «مسافر» و «صدای پای آب» سهراب سپهری، از تعداد ۳۳۰ مورد فرآیند مشاهده شده ۴۱/۸۱ درصد فرآیند مادی، ۱۸/۸۱ درصد فرآیند ذهنی، ۲۹/۶۹ درصد فرآیند ربطی، ۵/۴۵ درصد فرآیند رفتاری، ۳/۰۳ درصد فرآیند گفتاری و ۱/۸۱ درصد فرآیند وجودی بود که بیشترین فراوانی مشاهده شده مربوط به فرآیند مادی و کمترین فراوانی مربوط به فرآیند وجودی بود.

کلمات کلیدی: نظام گذرایی، فرآیندهای گذرایی، شعر، فراوانی

۱. مقدمه

دستور نقش گرای نظام مند هلیدی یک دستور معنایی است، زیرا زبان را نظامی معنایی قلمداد می کند که از طریق فرانشی های اندیشگانی، بینافردی و متنی که در انتخاب های کاربران زبان عینیت می یابد، درک می شود. بنابراین، این دستور به توصیف نظام ها و ساختار های دستور زبان و توضیح این که چرا اینگونه هست، کمک می کند. این دستور یک نظریه ی واژه دستوری است که بر اساس مفهوم انتخاب تنظیم شده است و در آن زبان به عنوان «شبکه ای از گزینه های متصل به هم» ادراک می شود (هلیدی و متیسن، ۲۰۰۴). به عبارت دیگر، زبان به کاربران خود منبعی بسیار غنی از گزینه ها ارائه می کند که آن ها را قادر می سازد به منظور منتقل کردن معنا، متن را تولید کنند. از این رو، دیدگاه نقش گرایی بر انتخاب تاکید دارد، یعنی انتخاب گزینه های که معنای بالقوه در خود دارند.

تجربه ها و تصویرهایی که ما از پیوستار جهان پیرامون و جهان ذهنی و خیالین خود داریم، به وسیله ی زبان مقوله بندی می شوند، به صورت مفاهیم در می آیند، رمزگذاری و بیان می شوند. به واسطه ی این عمل، زبان پیوستار جهان به سه بخش عام تقسیم می شود:

(۱) فرآیند: ناظر است بر یک رخداد، یک کنش، یک حالت، یک فرآیند احساسی، گفتاری یا وجودی.

(۲) مشارکین فرآیند: عناصر دست اندرکار فرآیند را در بر می گیرند و حول محور فرآیند عمل می کنند.

(۳) عناصر پیرامونی فرآیند: عناصری اند که زمان، مکان و شیوه ی عمل و شرایط فرآیند را رقم می زنند. (مهاجر و نبوی، ۱۳۷۶)

فرآیندها به لحاظ معنای شان در شش گروه تقسیم بندی می شوند و مشارکین ویژه ای به خود می گیرند: (۱) فرآیند مادی (۲) فرآیند ذهنی (۳) فرآیند رابطه ای (۴) فرآیند رفتاری (۵) فرآیند کلامی (۶) فرآیند وجودی.

در این پژوهش سعی بر آن است تا با تکیه بر نظریه ی نقش گرایی هلیدی و متیسن (۲۰۰۴) مجموعه شعر «مرثیه های خاک» احمد شاملو و دو شعر بلند «مسافر» و «صدای پای آب» سهراب سپهری مورد بررسی قرار بگیرد و از این طریق سبک هر شاعر مشخص شود.

۱.۱. مبانی نظری تحقیق

از دیدگاه فرکلاف (۱۹۹۵)، متون فضاهایی اجتماعی اند که در آن ها دو فرآیند اجتماعی عمده به طور همزمان رخ می دهد: شناخت و بازنمایی جهان و تعامل اجتماعی. از این رو، نگرش چند نقشی (Multifunctional) به متن ضروری است. به همین دلیل فرکلاف (۱۹۹۲) در تحلیل متن از دستور نقش گرایی هلیدی استفاده می کند. از دیدگاه فرکلاف (۱۹۸۹) زبان شناسی نقش گرایی نظام مند هلیدی که در آن جمله بندی زبانی و معنای فرهنگی و اجتماعی در متون به هم پیوند می خورند، بر آن است که نشان دهد ایدئولوژی پنهان در متون فرائر از صورت زبانی یافت می شود.

مبنای دستور زبان هلیدی مفهوم نقش است. به باور هلیدی (۱۹۷۳) انتخاب های نقشمند و زبانی نویسنده ناشی از شرایط اجتماعی و تأثیر آن بر فهم نویسنده است. از این رو، انتخاب های زبانی باید در سطح گفتمان برجسته شود. پیام و محتوای متن در نقش اندیشگانی شامل تجربه ی منحصر به فرد نویسنده از دنیای واقعی است. سیستم گذرایی نقش اندیشگانی را آشکار می سازد و نگرش شخصی نسبت به جهان خارج را هویدا می سازد. هلیدی و متیسن (۲۰۰۴) با تأکید بر نشانه شناسی، نشانه ی زبانی و اینکه پاره گفتارها و متون چگونه معنای بالقوه را مشخص می کنند، سازمان دهی نقشمند و موقعیتی زبان را در بافت اجتماعی مورد مطالعه قرار می دهد.

از دیدگاه هلیدی و متیسن (۲۰۰۴)، زبان سه فرا نقش (Metafunction) عمده به عهده دارد که عبارتند از فرا نقش اندیشگانی (Ideational Function)، فرا نقش بینا فردی و فرا نقش متنی. وی این فرانشی های سه گانه را اینگونه توضیح می دهد. فرا نقش بینا فردی زبان به چگونگی بازنمایی فرد به عنوان گوینده (نویسنده) و شنونده (خواننده) و بازتاب نگرش ها و ارزیابی هایش از وضعیت موجود باز می گردد. ابزار تحلیل فرا نقش بینا فردی زبان وجه (Mood) است (هلیدی و متیسن، ۲۰۰۴). فرا نقش متنی، زبان محور است و به تولید متن های منسجم و به هم پیوسته از اطلاعات موجود در بند مرتبط است. بررسی فرا نقش متنی زبان نیز در قالب ساخت مبتدا- خبری (Thematic Structure) بند صورت می گیرد.

اما ابزار تحلیلی که عمدتاً در این پژوهش برای تحلیل اشعار به کار گرفته خواهد شد، ابزاری است که هلیدی و متیسن (۲۰۰۴) برای تحلیل فرا نقش اندیشگانی از آن بهره می‌گیرد. «فرا نقش اندیشگانی فرا نقشی است که به واسطه‌ی آن فرد به تجربیاتش از جهان واقعی بیرونی و جهان ذهنی درونی تجسم می‌بخشد و واکنش‌ها، شناخت‌ها و دریافت‌هایش را بیان می‌کند» (سلطانی، ۱۳۸۴: ۱۱۸). نظام گذرایی وظیفه‌ی بازنمایی واقعیت در قالب فرآیندهای مختلف موجود در بند را به عهده دارد (هلیدی، ۲۰۰۴). در نظام گذرایی «هر فرآیندی از سه جزء تشکیل شده است: خود فرآیند، شرکت‌کنندگان در فرآیند، و شرایط (زمانی و مکانی...)» (هلیدی، ۲۰۰۴: ۷۹). به عبارت دیگر، مفاهیم فرآیند، شرکت‌کننده و شرایط مقوله‌های معنایی هستند که نشان می‌دهند چگونه پدیده‌های جهان واقعی به صورت ساخت‌های زبانی بازنمایی می‌شوند.

هلیدی (۲۰۰۴: ۱۰۷) این فرآیندها را به سه دسته اصلی، «فرآیندهای ربطی (Relational)، ذهنی (Mental) و مادی (Material)» تقسیم کرده است. هلیدی (همان) به وجود سه طبقه دیگر نیز در مرز فرآیندهای اصلی قائل است که عبارت‌اند از «فرآیندهای رفتاری (Behavioural)، گفتاری (Verbal) و وجودی (Existential)».

۱.۱.۱. فرآیندهای گذرایی اصلی

فرآیندهای مادی: به باور هلیدی (۲۰۰۴) «فرآیندهای مادی فرآیندهای انجام دادن اند» (۱۷۹). «فرآیندهای مادی فرآیندهایی اند که به واسطه‌ی آن‌ها عملی صورت می‌گیرد این فرآیندها به تجربه‌ی ما از دنیای بیرون مربوط می‌شوند. آن‌ها بیانگر این نکته‌اند که موجودی کاری را انجام می‌دهد که ممکن است روی موجود دیگری باشد. نوشتن، خوردن، دیدن، رفتن، رأی دادن، حمایت کردن و غیره فرآیندهای مادی‌اند» (همان، ۱۷۹). این فرآیندها می‌توانند دو شرکت‌کننده داشته باشند، «یکی کنشگر (Actor) که وجودش اجباری است و دیگری هدف (Goal) که وجودش اختیاری است» (هلیدی ۲۰۰۴: ۱۷۹).

فرآیندهای ذهنی: فرآیندهای ذهنی به تجربه‌ی ما از جهان خودآگاهی خودمان مربوط می‌شود (هلیدی، ۲۰۰۴: ۱۹۷). هلیدی (۲۰۰۴) معتقد است «فرآیندهای ذهنی فرآیندهای احساس یعنی درک، شناخت و عطف هستند مانند درک کردن، دیدن، فکر کردن، خواستن، متنفر بودن، تصمیم گرفتن و ...» (۲۱۰). با توجه به اینکه فرآیندهای ذهنی تفاوت‌های زیادی نسبت به فرآیندهای مادی دارند، نقش معنایی شرکت‌کنندگان آن‌ها نیز متفاوت است. این فرآیند کاربران زبان را قادر می‌سازد تا باورها، افکار و علایقی را که به آنان در شناسایی تعاریف واقعیت کمک می‌کنند را بیان کنند (سارگی، ۲۰۱۰). در این فرآیندها نیز دو شرکت‌کننده وجود دارد. در این فرآیندها هلیدی (۲۰۰۴) از شرکت‌کننده حسگر (Sensor) به جای کنشگر و از شرکت‌کننده پدیده (Phenomenon) به جای هدف استفاده می‌کند. حس گر معمولاً موجودی هوشمند است.

فرآیندهای ربطی: سومین طبقه از فرآیندهای اصلی فرآیندهای ربطی هستند. این فرآیندها به منظور شناسایی و توصیف به‌کاربرده می‌شوند. در این فرآیندها با استفاده از افعال ربطی به رابطه‌ی بین دو چیز یا دو پدیده با یکدیگر پرداخته می‌شود. فرآیندهای ربطی با افعالی ربطی در حوزه‌ی معنایی فعل بودن مانند شدن، به نظر رسیدن، تبدیل شدن و غیره بیان می‌شود (هلیدی، ۲۰۰۴). وی آن‌ها را به دو گروه فرآیندهای اسنادی (Attribute Process) و فرآیندهای شناسایی (Identifying Process) تقسیم کرده است. در فرآیندهای اسنادی صفتی یا ویژگی‌ای به کسی یا چیزی نسبت داده می‌شود و دارای دو شرکت‌کننده به نام‌های حامل (Carrier) و مسند (Attribute) هستند. ولی در فرآیندهای شناسایی، چیزی برای شناسایی چیز دیگری به‌کاربرده می‌شود و شرکت‌کننده‌های اصلی این فرآیندها نیز عبارت‌اند از شناسنده (Identified) و شناخته‌شده (Identifier) (هلیدی، ۲۰۰۴).

۱.۱.۲. فرآیندهای گذرایی فرعی

فرآیندهای رفتاری: «فرآیندهای رفتاری به فعالیت‌های جسمانی و روان شناختی‌ای مانند نگاه کردن، خواب دیدن و خندیدن، آواز خواندن، نشستن و غیره مربوط می‌شوند» (هلیدی، ۲۰۰۴، ۲۴۸). در این نوع از فرآیندها فقط یک شرکت‌کننده، یعنی رفتارگر (Behavior) وجود دارد (همان، ۲۵۰). این فرآیندها هم به فرآیندهای مادی شباهت دارند و هم به فرآیندهای ذهنی؛ بنابراین در حد فاصل فرآیندهای مادی و ذهنی قرار می‌گیرند (هلیدی، ۲۰۰۴).

فرایندهای گفتاری: فرایندهای گفتاری، گفتار و هر نوع مبادله نمادین معنا را در بر می گیرند (هلیدی، ۲۰۰۴). به باور فالور (۱۹۹۱) بسیاری از فعالیت های سیاسی از تبادلات کلامی و گفتاری نشئت می گیرند که به صورت گسترده در مطبوعات نمایان می شوند. گفت و گوها، مذاکرات، بیانیه ها و محاکمه ها از کردارهای گفتمانی سرچشمه می گیرند. علاوه بر این، در عرصه سیاسی ایران مطبوعات تمایل زیادی دارند که عناوین خبرها به صورت نقل و قول های مستقیم و غیرمستقیم باشد (سلطانی، ۱۳۸۴). فعل اصلی بندی که بیانگر یک فرایند گفتاری است معمولاً «گفتن» یا هر فعل دیگری است که در این حوزه ی معنایی قرار داشته باشد. فرایندهای گفتاری با افعالی مانند صحبت کردن، گزارش دادن، پرسیدن، دستور دادن و ... بیان می شوند (هلیدی، ۲۰۰۴). به دلیل تنوع ساختاری بندهایی که دربردارنده ی این گونه افعال اند، شرکت کننده های متفاوتی نیز در این فرایندها شرکت می کنند که عبارت اند از گوینده (Sayer) و گیرنده (Receiver) (همان). بندهای دارای چنین فرایندی در گفتمان ها دارای اهمیت فراوانی هستند. به باور هلیدی (۲۰۰۴) چون این فرایندها هم با فرایندهای ذهنی اشتراکاتی دارند هم با فرایندهای ربطی، در حد فاصل بین فرایندهای ذهنی و ربطی قرار دارند.

فرایندهای وجودی: آخرین دسته از فرایندهای گذرای فرعی هلیدی، فرایندهای وجودی هستند. به عقیده هلیدی (هلیدی، ۲۰۰۴) این فرایندها نشان می دهد که «چیزی وجود دارد یا روی می دهد و شرکت کننده اصلی در این فرایند نیز «موجود» (Existent) است» (۲۵۶). این نوع فرایند در گفتمان خیلی متداول نیست. فعل بندهایی که نشان دهنده ی یک فرایند وجودی است، معمولاً از مصدر «بودن»، «وجود داشتن»، یا «اتفاق افتادن» است.

۱.۲. پیشینه تحقیق

۱.۲.۱. پژوهش های داخل کشور

در سال های اخیر آثار زیادی متون ادبی زیادی به لحاظ زبان شناسی مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته اند. در ادامه، به بعضی از این آثار اشاره خواهد شد.

شهبازی (۱۳۷۸) در پژوهش خود هفتاد غزل عاشقانه از سعدی را با استفاده از تجزیه و تحلیل گفتمان و متن بررسی می نماید. هدف از انجام این پژوهش، تجزیه و تحلیل غزلیات سعدی در سطح ساخت کلان، ساخت خرد و عوامل انسجامی است. چارچوب نظری این پژوهش هلیدی و حسن (۱۹۷۶) بوده است. نتایج این پژوهش نشان می دهد که انسجام واژگانی بیش از نیمی از عوامل انسجام را به خود اختصاص داده است و پس از آن به ترتیب، عوامل انسجام ارجاع، عوامل ربطی و حذف قرار داشتند.

سادات هاشمی (۱۳۸۸) در پایان نامه کارشناسی ارشد خود به بررسی ساخت گفتارهای قالبی شده ی زبان فارسی می پردازد. گفتارهای قالبی شده توالی های دنباله دار و یا بی دنباله واژگان هستند که از پیش ساخته شده به نظر می آیند؛ به این معنی که این توالی ها به طور کامل در ذهن ذخیره و فراخوانده می شوند. چارچوب نظری این تحقیق بر پایه دستور نقش گرایی هلیدی است و روش تحقیق به شیوه کتابخانه ای و میدانی می باشد. نتایج حاصل از این پژوهش نشان می دهد که موقعیت های کلامی کاربرد گفتارهای قالبی مراعات ادب و نزاکت، تلطیف و رعایت اختصار در کلام است. همچنین، اختلاف آشکار و چشمگیری میان میزان فراوانی کاربرد ساخت های قالبی شده مورد بررسی در بین گروه های سنی، جنسی و تحصیلی-جز در موارد اندک مشاهده نشده است.

آقا گل زاده، کرد زعفرانلو کامبوزیا و رضویان (۱۳۹۰) در مقاله ای با عنوان «سبک شناسی داستان بر اساس فعل» به بررسی چهار داستان کوتاه فارسی جلال آل احمد و صادق هدایت پرداخته اند. در این مقاله، داستان ها بر اساس نظام گذرای در چارچوب دستور نقشگرایی هلیدی تجزیه و تحلیل شده اند. نتایج حاصل از این پژوهش نشان می دهد که بسامد و درصد وقوع انواع فرایندها پس از بررسی تمام افعال موجود در داستان ها، به عنوان یک شاخص سبکی لحاظ شده اند. از این رو، در این مقاله تلاش شده است با بررسی انواع فعل های به کار رفته در آثار هدایت و آل احمد، طرز تفکر این دو نویسنده آشکار گردد.

فقیه ملک مرزبان و محبی تبار (۱۳۹۲) نام گزاری مضامین دفاع مقدس را در شعر های قیصر امین پور مورد بررسی قرار داده اند. چارچوب نظری این پژوهش نظریه نظام مند نقشی هلیدی بوده است. نتایج این تحقیق نشان می دهد که در شعر های آغازین، نام گزاری مضامین، با انتخاب های صریح آغاز شده است؛ ولی پس از آن کم کم، انتخاب هایی ضمنی مطرح شده است. این گزینش های ضمنی در آغاز، با انتخاب های از فرهنگ سنتی و ادبی صورت گرفته و کم کم در سال های میانی دفاع مقدس، به انتخاب های واژگانی از مسائل

اجتماعی رسیده است. همچنین، در یافته های این تحقیق مشخص شد که در سال های پایانی دفاع مقدس، توجه به جنبه های عرفانی بیشتر نمود یافته است. در شعر های بعد از دفاع مقدس، نام گزاری با نوعی نگاه عرفانی- فلسفی همراه بوده و نام گزاری مضامین، بسیار انتزاعی تر شده است.

۱.۲.۲. پژوهش های خارج از کشور

هلیدی (۱۹۷۱) نخستین کسی است که در چارچوب دستور نقش گرایی به تحلیل رمان «وارثان» (The inheritors) نوشته ویلیام گلدینگ پرداخته است. وی در این پژوهش با ارائه مثال های از گفتار یکی از شخصیت ها به نام لاک، نشان داده است که لاک در درک رابطه ی علی و معلولی دچار مشکل است. ضعف این شخصیت در تجربه کردن جهان بیرون و دانش اندک و غیر عادی او درباره جهان پیرامونش در گفتار شخصیت بازنمایی شده است و بر اساس کارکرد فرانقش تجربی زبان می توان این مسئله را تبیین کرد. نتایج این پژوهش حاکی از این است که دستور نقش گرا می تواند در تحلیل متنو کارآمد باشد.

برتون (۱۹۸۲) نظام گذرایی را در تحلیل متنی مستخرج از رمان طنین زنگ (The Bell Jar) نوشته سیلویا پلات به کار گرفته است. وی بر اساس آمار، نتیجه گیری می کند که شخصیت اول متن، منفعل است و نقش کنشگری ندارد. هیچ کنشی از سوی وی انجام نمی پذیرد و انجام دهنده کنش ها، مشارکین دیگر هستند. نتایج تحقیق بیانگر این است که شخصیت اول کاملاً بی کس و به نوعی قربانی بنظر می رسد و این نتیجه گیری از تحلیل متن در چارچوب الگوی گذرایی، حاصل شده است.

بروکس (۲۰۰۹) به بهره گیری از نظریه ی گذرایی شعر «در حبس» (In Detention) نوشته کریستوفر ون ویک را مورد تحلیل قرار داده است. نتایج نشان می دهد که لازم است بر اساس این چارچوب تعدیل های در این شعر صورت گیرد. سیمپسون (۲۰۰۴) در مدل خود سطوح تفسیر متعددی را پیشنهاد می دهد که با تحلیل داده های پژوهش بعضی از آن ها نقض می شود. همچنین، در این پژوهش بروکس نقاط قوت و ضعف این مدل را برای تحلیل شعر «در حبس» ارزیابی می کند.

حسن پور و سولیزا هاشیم (۲۰۱۲) بر اساس چارچوب سیستم گذرایی هلیدی به تحلیل سبکی شعر «وهم سبز» فروغ فرخ زاد پرداختند. نتایج این پژوهش نشان می دهد که بسیاری از اشعار فرخ زاد حساسیت زنانه را نشان می دهد و به طور همزمان احساس درونی زنانه را که از عشق، نفرت، مرگ و زندگی صحبت می کنند، به تصویر می کشد. همچنین، ژست شاعرانه او در بسیاری از اشعارش کاملاً زنانه است.

مالک حق نواز (۲۰۱۴) با بهره گیری از سیستم گذرایی هلیدی به تجزیه و تحلیل شعری از بابا بولی شاهپرداخته است. نتایج حاکی از این است که زبان شعر، شکوه و جلال و عظمت ذاتی اشعار عرفانی بولی را مورد تایید قرار می دهد. افزون بر این، نتایج این پژوهش نشان می دهد که الگوی گذرایی هلیدی می تواند به ما کمک کند تا دید جامعی نسبت به پیام ادبی گنجانده شده در شعر کسب کنیم. همچنین، این الگو باعث بینش نسبت به ساختار های ادبی موجود در شعر می شود و فهم کلی خواننده را نسبت به ابعاد زبان شناختی شدت می بخشد.

۱.۳. سؤالات پژوهش

در حقیقت این پژوهش جستاری است در یافتن پاسخ سؤالات زیر:

۱. میزان استفاده از فرایندهای ذکر شده در نظریه ی نظام مند نقش گرایی در اشعار گزیده ای از اشعار احمد شاملو و سهراب سپهری چگونه است؟

۲. چگونه با اعمال نظریه ی نظام مند نقش گرایی هلیدی بر روی اشعار انتخابی، می توان به سبک شعری این شعرا پی برد؟

۲. روش پژوهش

۲.۱. جامعه آماری پژوهش

داده های گردآوری شده برای پژوهش حاضر از آثار احمد شاملو و سهراب سپهری انتخاب شده اند. تعداد دفتر های شعر احمد شاملو ۱۸ دفتر می باشد که به طور تصادفی مجموعه ی شعر «مرثیه های خاک» انتخاب شده است. از طرف دیگر مجموعه اشعار سهراب سپهری ۸ مجموعه بوده است که دو شعر بلند «مسافر» و «صدای پای آب» به صورت تصادفی برگزیده شده است.

۲.۲. ابزار پژوهش

ابزار مورد استفاده برای توصیف داده های پژوهش، نظریه ی گذرایی هلیدی و متیسن (۲۰۰۴) است.

۲.۳. روش گردآوری داده ها

با توجه به موضوع پژوهش، جمع آوری داده ها در دو مقطع زمانی مختلف صورت گرفت. در مقطع زمانی اول، با مراجعه به منابع کتابخانه ای، پیرامون مکاتب زبان شناسی غرب به ویژه نقشگرایی که مکتب مورد استفاده در این پژوهش است، داده های در این زمینه جمع آوری شد و فیش برداری به عمل آمد. همچنین داده های در مورد کاربرد نظام گذرایی هلیدی و متیسن (۲۰۰۴) در ادبیات و بخصوص شعر گردآوری شد که متن اصلی از کتاب «An Introduction to Functional Linguistics» انتخاب و مورد بررسی قرار گرفت. در مقطع زمانی دوم با مراجعه به سایت های www.magiran.com، www.normags.ir و www.ensani.ir مقاله های در خصوص کاربردی ادبیات در زبان شناسی و به خصوص تحلیل سبک شناسی شعر گردآوری شدند.

۲.۴. تجزیه و تحلیل داده ها

برای توصیف داده ها، ابتدا مجموعه ی شعر «مرثیه های خاک» شاملو بر اساس نظره نقش گرایی هلیدی و متیسن (۲۰۱۴) مورد مطالعه قرار گرفت. سپس، تعداد فرایندهای مادی، ربطی، گفتاری، ذهنی، رفتاری و وجودی موجود در این مجموعه بررسی شد. در ادامه، دو شعر بلند «مسافر» و «صدای پای آب» سهراب سپهری بر اساس این نظریه مورد بررسی قرار گرفت و فرایندهای مادی، ربطی، گفتاری، ذهنی، رفتاری و وجودی به کار رفته در آن ها استخراج شد. در انتها، با استفاده از نرم افزارهای ایکسل (Exel) و SPSS به رسم نمودار و توصیف کمی فرایندهای به کار رفته در این آثار پرداخته شد.

۳. یافته های تحقیق

۳.۱. توصیف و تحلیل داده ها

۳.۱.۱. فرایندهای مادی

به باور هلیدی و متیسن (۲۰۰۴: ۱۷۹)، فرایندهای مادی، اعمال فیزیکی هستند که بر انجام کاری یا رخداد واقعه ای دلالت دارند. افعالی مانند اتفاق افتادن، انجام دادن، توسعه دادن، آماده کردن، تغییر حالت دادن، تغییر رنگ دادن، تغییر اندازه دادن، تغییر شکل دادن، خلق کردن، نوشتن، تولید کردن و در فرایندهای مادی به کار می روند. در ادامه، نمونه های از فرایندهای مادی در اشعار سهراب سپهری و احمد شاملو ذکر می شود.

نمونه‌هایی از فرایندهای مادی در مجموعه‌ی شعر «مرثیه‌های خاک» احمد شاملو:

لغزان

لغزان به خانه درآید

و کنار تو

در پس پنجره بنشیند.

مگر قاطعیت وجود تو

کز سرانجام خویش به تردیدم می‌افکند،

آن جرعه‌ی آبی

که غلامان

به کبوتران می‌نوشانند.

نمونه‌هایی از فرایندهای مادی در اشعار سهراب سپهری:

پدرم نقاشی می‌کرد

تار هم می‌ساخت، تار هم میزد

خط خوبی هم داشت. (صدای پای آب)

کجاست جای رسیدن، و پهن کردن یک فرش

و بی خیال نشستن

و گوش دادن به

صدای شستن یک ظرف زیر شیر مجاور؟ (مسافر)

جدول بسامد و درصد فرایندهای مادی در اشعار انتخابی احمد شاملو و سهراب سپهری در زیر ارائه شده است:

جدول (۱): بسامد و درصد فرایندهای مادی در داده‌ها

سهراب سپهری		احمد شاملو		
درصد	بسامد	درصد	بسامد	
۴۱/۸۱	۱۳۸	۵۰	۱۲۳	فرایندهای مادی
۱۰۰	۳۳۰	۱۰۰	۲۴۶	مجموع فرایندها

بر اساس جدول (۱) بررسی فرایندهای مادی در داده‌های مورد نظر نشان داد که در اشعار احمد شاملو ۱۲۳ مورد از این فرایندها به کار رفته است، که ۵۰ درصد کل فرایندها را شامل می‌شود. همچنین در اشعار سهراب سپهری ۱۳۸ مورد از فرایندهای مادی یافت شد، که ۴۱/۸۱ درصد از مجموع فرایندها را به خود اختصاص داد.

۳.۱.۲. فرایندهای ذهنی

هلیدی و متیسن (۲۰۰۴) اظهار می‌دارند که، فرایندهای ذهنی به تجربه‌ی ما از جهان خودآگاهی خودمان مربوط می‌شود. این فرایندها با افعالی همانند درک کردن، فکر کردن، به یاد آوردن، خواستن، فراموش کردن، احساس کردن، لذت بردن، ترسیدن، تصمیم گرفتن، اعتقاد داشتن و ... همراه هستند.

نمونه‌هایی از فرایندهای ذهنی مجموعه‌ی شعر «سروده‌های خاک» احمد شاملو:

و زلالی محبتش

در خطوطِ مهربانی

که چشمانش را تصویر می‌کند

آشکار است.

با گوشِ جان شنیدم

آوازِ روشن‌اش را.

نمونه‌هایی از فرایندهای ذهنی در اشعار سهراب سپهری:

دم غروب میان حضور خسته‌ی اشیاء

نگاه منتظری حجمِ وقت را می‌دید. (مسافر)

بره‌ای دیدم، بادبادک می‌خورد.

من الاغی دیدم پنجه را می‌فهمید.

در چراگاه "نصیحت" گاوی دیدم سیر. (صدای پای آب)

جدول بسامد و درصد فرایندهای ذهنی در اشعار انتخابی احمد شاملو و سهراب سپهری در زیر ارائه شده است:

جدول (۲): بسامد و درصد فرایندهای ذهنی در داده‌ها

سهراب سپهری		احمد شاملو		
درصد	بسامد	درصد	بسامد	
۱۸/۱۸	۶۰	۸/۹۴	۲۲	فرایندهای ذهنی
۱۰۰	۳۳۰	۱۰۰	۲۴۶	مجموع فرایندها

بر اساس جدول (۲) بررسی فرایندهای ذهنی در داده‌های مورد نظر نشان داد که در اشعار احمد شاملو ۲۲ مورد از این فرایند به کار رفته است، که ۸/۹۴ درصد کل فرایندها را شامل می‌شود. همچنین در اشعار سهراب سپهری ۶۰ مورد از فرایندهای ذهنی یافت شد، که ۱۸/۱۸ درصد از مجموع فرایندها را به خود اختصاص داد.

۳،۱،۳. فرایندهای ربطی

هلیدی و متیسن (۲۰۰۴، ۲۴۸-۲۱۰) معتقدند که فرایندهای ربطی، فرایندهای مربوط به توصیف یا شناسایی‌اند و متضمن وجود فعل-های فشرده یا فعل‌هایی‌اند که روابط موقعیتی یا ملکی دارند و فعل معمول در آن‌ها «بودن» است. در این فرایندها بیشتر بر بودن و هستی رویدادها تأکید می‌شود.

نمونه‌هایی از فرایند های ربطی در مجموعه‌ی شعر «سروده‌های خاک» احمد شاملو:

تقدیر من است این همه، یا سرنوشت توست

یا لعنتی ست جاودانه؟

که این فروکش درد

خود انگیزه‌ی دردی دگر بود؛

که هنگامی به آزادی عشق اعتراف می‌کردی

که جنازه‌ی محبوس را

از زندان می‌بردند.

نمونه‌های از فرایندهای ربطی در اشعار سهراب سپهری:

ولی هنوز قدم، گیج انشعاب بهار است

و بوی چیدن از دست باد می‌آید

و حس لامسه پشت غبار حالت نارنج

به حال بیهوشی است.

در این کشاکش رنگین، کسی چه می‌داند

که سنگ عزلت من در کدام نقطه‌ی فصل است. (مسافر)

جدول بسامد و درصد فرایندهای ربطی در اشعار انتخابی احمد شاملو و سهراب سپهری در زیر ارائه شده است:

جدول (۳): بسامد و درصد فرایندهای ربطی در داده‌ها

سهراب سپهری		احمد شاملو		
درصد	بسامد	درصد	بسامد	
۲۹/۶۹	۹۸	۳۲/۹۲	۸۱	فرایندهای ربطی
۱۰۰	۳۳۰	۱۰۰	۲۴۶	مجموع فرایندها

بر اساس جدول (۳) بررسی فرایندهای ربطی در داده‌های مورد نظر نشان داد که در اشعار احمد شاملو ۸۱ مورد از این فرایند به کار رفته است، که ۳۲/۹۲ درصد کل فرایندها را شامل می‌شود. همچنین در اشعار سهراب سپهری ۹۸ مورد از فرایندهای ربطی یافت شد، که ۲۹/۶۹ درصد از مجموع فرایندها را به خود اختصاص داد.

۳.۱.۴. فرایندهای رفتاری

فرایندهای رفتاری به فرایندهای جسمانی و روان‌شناختی انسان مربوط می‌شوند. این فرایندها در مرز بین فرایندهای مادی و ذهنی قرار دارند. افعال مانند «خیره شدن»، «دراز کشیدن»، «بالا و پائین کشیدن»، «سرفه زدن»، «لبخند زدن»، «نفس کشیدن» و ... رفتاری هستند (هلیدی و متیسن، ۲۰۰۴: ۲۴۸-۲۵۲).

نمونه‌های از فرایندهای رفتاری در مجموعه‌ی شعر «سروده‌های خاک» احمد شاملو:

در نگرانی این لحظه‌های یأس

که سایه‌ها دراز می‌شوند

و شب با قدم‌های کوتاه

دره را می‌انبارد.

از نوازشِ دست‌ان‌ات برانگیخته،

که از حرکتِ آرامِ این سیاه‌جامه مسافر

به خشمی حیوانی می‌خروشد.

نمونه‌هایی از فرایندهای رفتاری در اشعار سهراب سپهری:

من نماز را وقتی می‌خوانم

که اذان‌ش را باد، گفته باد سر گلدسته سرو.

من نمازم را پی "تکبیره‌الاحرام" علف می‌خوانم،

پی "قد قامت" موج. (صدای پای آب)

چه چیز در همه را زیر گوش تو می خواند؟

درست فکر کن

کجاست هسته ی پنهان این ترنم مرموز؟

چه چیز در همه را زیر گوش تو می خواند؟ (مسافر)

جدول بسامد و درصد فرایندهای رفتاری در اشعار انتخابی احمد شاملو و سهراب سپهری در زیر ارائه شده است:

جدول (۴): بسامد و درصد فرایندهای رفتاری در داده ها

سهراب سپهری		احمد شاملو		
درصد	بسامد	درصد	بسامد	
۵/۴۵	۱۸	۶/۰۹	۱۵	فرایندهای رفتاری
۱۰۰	۳۳۰	۱۰۰	۲۴۶	مجموع فرایندها

بر اساس جدول (۴) بررسی فرایندهای رفتاری در داده های مورد نظر نشان داد که در اشعار احمد شاملو ۱۵ مورد از این فرایند به کار رفته است، که ۶/۰۹ درصد کل فرایندها را شامل می شود. همچنین در اشعار سهراب سپهری ۱۸ مورد از فرایندهای رفتاری یافت شد، که ۵/۴۵ درصد از مجموع فرایندها را به خود اختصاص داد.

۳.۱.۵. فرایندهای گفتاری

فرایندهای گفتاری شامل فرایندهای از نوع گفتن می شوند. این فرایندها در مرز بین فرایندهای ذهنی و ربطی قرار دارند و با افعالی مانند «گفتن» و هر فعلی دیگری که در این حوزه ی معنایی قرار دارد، بیان می شوند (هلیدی و متیسن، ۲۰۰۴: ۲۵۲-۲۵۶).

نمونه های از فرایند گفتاری در مجموعه ی شعر «سروده های خاک»:

نیمی به شادی از دل

فریاد بر کشیدند:

«با گوش جان شنیدیم

آواز روشنش را!»

نمونه های از فرایند گفتاری در اشعار سهراب سپهری:

شاعری دیدم هنگام خطاب، به گل سوسن می گفت: "شما"

من کتابی دیدم واژه های همه از جنس بلور. (صدای پای آب)

جدول بسامد و درصد فرایندهای گفتاری در اشعار انتخابی احمد شاملو و سهراب سپهری در زیر ارائه شده است:

جدول (۵): بسامد و درصد فرایندهای گفتاری در داده‌ها

سهراب سپهری		احمد شاملو		
درصد	بسامد	درصد	بسامد	
۳/۰۳	۱۰	۱/۶۲	۴	فرایندهای گفتاری
۱۰۰	۳۳۰	۱۰۰	۲۴۶	مجموع فرایندها

بر اساس جدول (۵) بررسی فرایندهای گفتاری در داده‌های مورد نظر نشان داد که در اشعار احمد شاملو ۴ مورد از این فرایند به کار رفته است، که ۱/۶۲ درصد کل فرایندها را شامل می‌شود. همچنین در اشعار سهراب سپهری ۱۰ مورد از فرایندهای گفتاری یافت شد، که ۳/۰۳ درصد از مجموع فرایندها را به خود اختصاص داد.

۳.۱.۶. فرایندهای وجودی

این فرایندها در مرز بین مادی و ربطی قرار دارند. در این فرایندها چیزی وجود دارد یا روی می‌دهد و شرکت‌کننده اصلی نیز «موجود» می‌باشد. فرایندهای وجودی با افعالی همانند «وجود داشتن»، «ظاهر شدن»، «باقی ماندن» و ... همراه هستند.

نمونه ای از فرایند وجودی در مجموعه ی شعر مرثیه های خاک، احمد شاملو:

جز به میزان سیرابی یک تن آب نیست

نمونه‌ای از فرایندهای وجودی در اشعار سهراب سپهری:

و خدایی که در این نزدیکی است:

لای این شب بوها، پای آن کاج بلند. (صدای پای آب)

جدول بسامد و درصد فرایندهای وجودی در اشعار انتخابی احمد شاملو و سهراب سپهری در زیر ارائه شده است:

جدول (۶): بسامد و درصد فرایندهای وجودی در داده‌ها

سهراب سپهری		احمد شاملو		
درصد	بسامد	درصد	بسامد	
۱/۸۱	۶	۰/۴۰	۱	فرایندهای وجودی
۱۰۰	۳۳۰	۱۰۰	۲۴۶	مجموع فرایندها

بر اساس جدول (۶) بررسی فرایندهای وجودی در داده‌های مورد نظر نشان داد که در اشعار احمد شاملو ۱ مورد از این فرایند به کار رفته است، که ۰/۴۰ درصد کل فرایندها را شامل می‌شود. همچنین در اشعار سهراب سپهری ۶ مورد از فرایندهای وجودی یافت شد، که ۱/۸۱ درصد از مجموع فرایندها را به خود اختصاص داد.

۳.۲. تحلیل نهایی فرایندهای گذرایی هلیدی و متیسن در داده‌ها

بعد از توصیف و تحلیل داده‌های انتخاب شده و بررسی بسامد و درصد فرایندهای شش‌گانه‌ی هلیدی و متیسن (۲۰۰۴) در آن‌ها، مشخص شد که به ترتیب فرایندهای مادی، ربطی و ذهنی از اهمیت زیادی برخوردارند.

۳.۲.۱. استنباط داده‌ها: آزمون فرضیه‌ها

فرضیه شماره ۱:

فرض صفر (H_0): میزان استفاده از فرآیندهای ذکر شده در نظریه‌ی نظام مند نقش‌گرایی در اشعار گزیده‌ی از اشعار شاملو و سپهری متفاوت نیست.

به منظور بررسی فرضیه بالا، جدول توافقی بسامدهای شش فرآیند مورد مطالعه در زیر آمده است.

جدول (۷): جدول توافقی بسامدهای فرآیندهای گذرایی در داده‌ها

	گروه		کل
	شاملو	سپهری	
گذرایی مادی	فراوانی مشاهده شده	۱۳۸	۲۶۱
	فراوانی مورد انتظار	۱۴۹/۵	۲۶۱
	درصد	%۲۴	%۴۵/۳
ذهنی	فراوانی مشاهده شده	۶۰	۸۲
	فراوانی مورد انتظار	۴۷	۸۲
	درصد	%۱۰/۴	%۱۴/۲
ربطی	فراوانی مشاهده شده	۹۸	۱۷۹
	فراوانی مورد انتظار	۱۰۲/۶	۱۷۹
	درصد	%۱۷	%۳۱/۱
رفتاری	فراوانی مشاهده شده	۱۸	۳۳
	فراوانی مورد انتظار	۱۸/۹	۳۳
	درصد	%۳/۱	%۵/۷
گفتاری	فراوانی مشاهده شده	۱۰	۱۴
	فراوانی مورد انتظار	۸	۱۴
	درصد	%۱/۷	%۲/۴
وجودی	فراوانی مشاهده شده	۶	۷
	فراوانی مورد انتظار	۴	۷
	درصد	%۱	%۱/۲
کل	فراوانی مشاهده شده	۳۳۰	۵۷۶
	فراوانی مورد انتظار	۳۳۰	۵۷۶
	درصد	%۵۷/۳	%۱۰۰

نتایج نشان داد که در مجموعه‌ی شعر سروده‌های خاک احمد شاملو از تعداد ۲۴۶ فرآیند مشاهده شده، ۵۰ درصد فرآیند مادی، ۳۲/۹۲ درصد فرآیند ربطی، ۸/۹۴ درصد فرآیند ذهنی، ۶/۰۹ درصد فرآیند رفتاری، ۱/۶۲ درصد فرآیند گفتاری و ۰/۴۰ درصد فرآیند وجودی بود که بیشترین فراوانی مشاهده شده مربوط به فرایندهای مادی و کمترین مورد مربوط به فرایندهای وجودی بود. در دو شعر کوتاه «مسافر»

و «صدای پای آب» سهراب سپهری، از تعداد ۳۳۰ مورد فرایند مشاهده شده ۴۱/۸۱ درصد فرایند مادی، ۱۸/۸۱ درصد فرایند ذهنی، ۲۹/۶۹ درصد فرایند ربطی، ۵/۴۵ درصد فرایند رفتاری، ۳/۰۳ درصد فرایند گفتاری و ۱/۸۱ درصد فرایند وجودی بود که بیشترین فراوانی مشاهده شده مربوط به فرایند مادی و کمترین فراوانی مربوط به فرایند وجودی بود. بنابراین، با توجه به مقادیر به دست آمده از مقایسه‌ی انواع فرایندهای گذرایی در اشعار انتخابی دو شاعر، فرضیه‌ی صفر اول این پژوهش مبنی بر عدم وجود تفاوت در اشعار انتخابی احمد شاملو و سهراب سپهری رد می‌شود. لذا، بسامد فرایندهای گذرایی مشاهده شده در این اشعار این دو شاعر با هم متفاوت است.

جدول (۸) آزمون مجذور کای در مورد

آماره های آزمون	پیوستگی
مقدار خی دو	۱۴,۵۶۲
درجه آزادی	۵
سطح معنی داری	۰/۰۱۲

این فرضیه با استفاده از آزمون کای اسکوئر (خی دو) (جدول ۸) آزمون شدو مقدار خی دو محاسبه شده برابر با ۱۴,۵۶ با سطح معناداری ۰/۰۱۲ /sig=0 /P<۰/۰۵ (۱۴,۵۶، است. چون سطح معناداری محاسبه شده از آلفای ۰/۰۵ کوچکتر است، در نتیجه فرض صفر (H0) رد می‌گردد. به عبارت دیگر با احتمال ۹۵ درصد اطمینان میزان استفاده از فرایندهای ذکر شده در نظریه‌ی نظام مند نقش گرایی در اشعار گزیده‌ای از اشعار شاملو و سپهری متفاوت است.

فرضیه شماره ۲:

فرض صفر (H0): با اعمال نظریه‌ی نظام مند نقش گرایی هلیدی بر روی اشعار انتخابی نمی‌توان به سبک شعری احمد شاملو و سهراب سپهری پی برد.

به منظور بررسی فرضیه، جدول زیر تعبیه گردید.

جدول (۹): جدول توافقی بسامد های فرایندهای مادی و ذهنی در اشعار شاملو و سپهری

			گروه		کل
			شاملو	سپهری	
مادی	شاملو	فراوانی مشاهده شده	۱۲۳	۱۳۸	۲۶۱
		فراوانی مورد انتظار	۱۱۰/۳	۱۵۰/۷	۲۶۱
		درصد	٪۳۵/۹	٪۴۰/۲	٪۷۶/۱
ذهنی	سپهری	فراوانی مشاهده شده	۲۲	۶۰	۸۲
		فراوانی مورد انتظار	۳۴/۷	۴۷/۳	۸۲
		درصد	٪۶/۴	٪۱۷/۵	٪۲۳/۹
کل	کل	فراوانی مشاهده شده	۱۴۵	۱۹۸	۳۴۳
		فراوانی مورد انتظار	۱۴۵	۱۹۸	۳۴۳
		کل	٪۴۲/۳	٪۵۷/۷	٪۱۰۰

جدول (۱۰): آماره آزمون

آماره های آزمون	پیوستگی
مقدار خی دو	۹۳/۴۱۴
درجه آزادی	۱
سطح معنی داری	۰/۰۰۱

این فرضیه با استفاده از آزمون کای اسکوئر (خی دو) آزمون شدو مقدار خی دو محاسبه شده برابر با 93.41 با سطح معناداری $\text{sig}=0$ (93.41، $P>0/05$)/001 است. چون سطح معناداری محاسبه شده از آلفای ۰/۰۵ کوچکتر است، در نتیجه فرض صفر (H_0) رد می-گردد. به عبارت دیگر با اعمال نظریه ی نظام مند نقش گرایی هلیدی بر روی اشعار انتخابی می توان به سبک شعری احمد شاملو و سهراب سپهری پی برد.

۴. بحث و نتیجه گیری

پژوهش حاضر در پی یافتن به اهداف زیر است:

۱. بررسی و تحلیل نظریه ی نظام مند نقش گرای هلیدی در اشعار احمد شاملو و سهراب سپهری؛

۲. راه یافتن به دنیای درون و ذهن شاعر با استفاده از نظریه ی سیستمی نقش گرای هلیدی؛ و

۳. پی بردن به سبک شاعر با استفاده از نظریه ی سیستمی نقش گرای هلیدی.

بعد از توصیف و تحلیل کمی داده های انتخاب شده و بررسی بسامد و درصد فرایندهای شش گانه هلیدی و متیسن (۲۰۰۴) در آنها، مشخص شد که به ترتیب فرایندهای مادی، ربطی و ذهنی از اهمیت زیادی برخوردارند.

علاوه براین، تحلیل گذرای این اشعار نشان می دهد که، اشعار احمد شاملو و سهراب سپهری به لحاظ محتوایی نیز با هم متفاوت هستند. مقایسه ی فرایندها نشان می دهد که احمد شاملو از فرایندهای مادی (۸/۱۹) درصد از سهراب سپهری استفاده کرده است. این میزان اختلاف تصادفی نیست و ریشه در تفاوت در محتوای اشعار این دو دارد. بسامد زیاد فرایندهای مادی در اشعار هر دو شاعر، حاکی از دیدگاه واقع-گرایانه هر دو شاعر است. ولی، تبلور واقع گرایی در اشعار احمد شاملو بیشتر دیده می شود. به خاطر اینکه فرایندهای مادی بیشتر برای انتقال مفاهیم کنشی و عینی کاربرد دارند این نتیجه گیری می تواند ناشی عینیت بیشتر در اشعار شاملو باشد.

از طرفی، سهراب سپهری (۹/۸۷) درصد بیشتر از احمد شاملو از فرایندهای ذهنی استفاده کرده است. این امر نشان می دهد که سهراب سپهری بیشتر سعی میکند تجربه های خود را به صورت ذهنی به خواننده منتقل کند. در حقیقت، سهراب سپهری بیشتر تمایل به مکتب فراواقع گرایی دارد، ولی شاملو سعی می کند به صورت ملموس تر و عینی تری با خواننده ارتباط برقرار کند. از این رو، فرضیه ی دوم این پژوهش مبنی بر عدم اعمال نظریه گذرای هلیدی و متیسن (۲۰۰۴) برای تعیین سبک هر شاعر رد می شود. پس، می توان با اعمال نظریه ی گذرای هلیدی و متیسن (۲۰۰۴) سبک هر شاعر را تشخیص داد.

این پژوهش یک طرح نظری است که پژوهشی بین رشته ای به شمار می آید و یافته های آن می تواند از لحاظ نظری، در پژوهش های گسترده آینده در حوزه ی زیان شناسی، برای تحلیل کاربردی مطالعات زیان شناختی ادبیات در اختیار زیان شناسان و علاقه مندان به زیان شناسی قرار گیرد. به علاوه، یافته های پژوهش حاضر می تواند به پیشرفت و گسترش ادبیات با استفاده از اعمال نظریات و اصول مربوط به علم زیان شناسی کمک کند. این پژوهش می تواند به عنوان الگویی در اختیار شاعران قرار گیرد تا با طراحی و کاربرد ابزارهای مناسب گفتمانی، ارتباط بهتری با خواننده خود برقرار کنند و در جذب مخاطبان بیشتر موفق باشند. از این رو، این پژوهش می تواند:

۱. چگونگی کاربرد انواع فرایندهای گذرای به کار رفته در نظام گذرای هلیدی و متیسن (۲۰۰۴) به کار رفته در متون ادبی را بیشتر بشناساند.

۲. به فهم بهتر شعرهای نو کمک می کند.

۳. سبک شعری به کار رفته توسط شاعر و دنیای ذهنی وی را با استفاده از شیوه ی صوری و محتوایی تحلیل زیان شناسانه تبیین کند.

۴. باعث افزایش آگاهی خوانندگان متون ادبی و زبان شناسی نسبت به حوزه های بینارشته ای مطالعات زیان شناختی در ادبیات گردد.

منابع

- آقاگل‌زاد، فردوس، و کرد زعفرانلو کامبوزیا، عالی‌ه، و رضویان، حسین. (۱۳۸۹). سبک‌شناسی داستان بر اساس فعل: رویکرد نقش‌گرا. فصل‌نامه‌ی تخصصی سبک‌شناسی نظم و نثر فارسی (بهار ادب)، سال چهارم، شماره پیاپی ۱/۱، ۲۴۳-۲۵۴.
- پهلوان‌نژاد، محمدرضا، و وزیرنژاد، فائزه. (۱۳۸۸). بررسی سبکی رمان «چراغ‌ها را من خاموش می‌کنم» با رویکرد فراترکیب میان‌فردی نظریه‌ی نقش‌گرایی هلییدی. فصل‌نامه‌ی ادب پژوهی، شماره‌ی ۷ و ۸، ۵۱-۷۷.
- خان‌جان، علیرضا، و میرزا، زهرا. (۱۳۸۵). درآمدی بر شعرشناسی نقش‌گرا (رویکرد زبانشناختی). پژوهش زبان و ادب فارسی. ۷(۲)، ۸۳-۱۰۱.
- سادات‌هاشمی، افتخار. (۱۳۸۸). بررسی ساخت گفتارهای قالبی شده زبان فارسی در چارچوب نقش‌گرایی هلییدی. پایان‌نامه‌ی منتشر نشده‌ی کارشناسی ارشد: دانشگاه تربیت مدرس.
- سرحدی حقیقی، محمد. (۱۳۹۰). بررسی زبان شناختی گونه‌های هنجارگریزی در اشعار عباس باقری بر اساس الگوی هنجارگریزی لیچ. پایان‌نامه‌ی منتشر نشده‌ی کارشناسی ارشد: دانشگاه سیستان و بلوچستان.
- سلطانی، علی اصغر. (۱۳۸۷). قدرت، گفتمان و زبان: سازو کارهای جریان قدرت در جمهوری اسلامی ایران. چاپ سوم. تهران: نشر نی.
- شهبازی، ایرج. (۱۳۸۷). تجزیه و تحلیل گفتمانی و متنی غزلیات عاشقانه سعدی. پایان‌نامه منتشر نشده‌ی کارشناسی ارشد: دانشگاه شیراز.
- عاصی، مصطفی، و نوبخت، محسن. (۱۳۹۰). تحلیل سبک‌شناختی شعر اخوان (آن‌گاه پس از تندر: رویکرد نقش‌گرا. زبان‌شناخت. ۲(۲)، ۶۹-۹۸.
- قیصی‌پور، امیر. (۱۳۹۱). ابزارهای انسجام واژگانی در کتاب تنگسیر نوشته صادق چوبک بر پایه نظریه هلییدی و حسن (۱۹۷۶). پایان‌نامه‌ی منتشر نشده‌ی کارشناسی ارشد: دانشگاه سیستان و بلوچستان.
- محسنی تبار، پروانه، و فقیه ملک مرزبان، نسرين. (۱۳۹۲). بررسی نام‌گذاری مضامین دفاع مقدس بر مبنای نظریه نظام-مند نقشی هلییدی در اشعار قیصر امین‌پور. فصل‌نامه‌ی علمی-پژوهشی زبان پژوهی، ۵(۹)، ۲۰۱-۲۲۵.
- مهاجر، مهران، و نبوی، محمد. (۱۳۸۵). به سوی زبان‌شناسی شعر: رهیافتی نقش‌گرا. تهران: نشر مرکز.
- نظامی، رضا. (۱۳۹۱). بررسی رباعیات خیام بر اساس طرحواره‌های تصویری جانسون (۱۹۸۷) در چارچوب نظریه معنی‌شناسی شناختی. پایان‌نامه‌ی منتشر نشده‌ی کارشناسی ارشد: دانشگاه سیستان و بلوچستان.
- Brooks, J. (2009). The Growing Absurdity of the South African Apartheid: Transitivity in Christopher Van Wyk's "In Detention". *Innervate Leading Undergraduate Work in English Studies*, 2, 26-34.
- Burton, D. (1982). Through glass darkly: through dark glasses, In Carter, R. and Burton, D. (eds) (1982) *Literary Text and Language Study*, London: Edward Arnold, 195-214.
- Danish, M. H. (2014). A Systemic Functional Analysis of the Mystic Poet Baba Bullay Shah" Main Jana Jogi Day Naal". *International Journal of Linguistics*, 6(2), 1, 1-11.
- Fairclough, N. (1995). *Critical Discourse Analysis*. London: Longman.
- Fairclough, N. (1989). *Language and Power*. London: Longman.
- Fairclough, N. (1992). *Discourse and Social Change*. Oxford: Wiley-Blackwell.

Fowler, R. (1991). *Language in the news: Discourse and Ideology in the Press*. London: Routledge.

Halliday, M. A. K. (1971). "Linguistic function and literary style: An inquiry into the language of William Golding's 'The Inheritors' ", In: *Essays in Modern Stylistics*, ed. D. C. Freeman, London, and Methuen. pp. 325-360.

Halliday M. A. K. and R. Hassan (1976). *Cohesion in English*. Longman.

Halliday, M.A.K. (1973). *Explorations in the Functions of Language*. London: Edward Arnold.

Halliday M.A.K. (1985). *An Introduction to Functional Grammar*. (1st. Ed.) London: Arnold.

Halliday M.A.K. (1994). *An Introduction to Functional Grammar*. (2nd. Ed.) London: Arnold.

Halliday, M & Matthiessen, C. (2004). *An Introduction to Functional Grammar* (3rd. Ed). London: Routledge.

Hasan, R. (1989). *Linguistics, Language, and Verbal Art*. Oxford: Oxford University Press.

Hassanpour, F., & Hashim, R. S. (2012). Reading forough farrokhzad's poetry from the perspective of systemic functional linguistics. *GEMA: Online Journal of Language Studies*, 12(3), 923-937.

Simpson, P (2004). *Stylistics: A Resource Book for Students*. London: Routledge.

Azar, A. S., & Yazdchi, N. S. (2012). A stylistic analysis of " maria" in " clay": The character in james joyce's short story. *Journal of Basic and Applied Scientific Research*, 2(2), 1050.